

інтелектуальної власності – Том 2. – № 1 (2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/view/18961/16640>.

6. Железная дорога в никуда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economics.lb.ua/state/2015/03/20/299012_zheleznaya_doroga_nikuda.html.

7. Збитки Донецької залізниці за минулий рік сягнули понад 1 млрд. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/132895>.

8. Деякі питання функціонування ДП «Донецька залізниці: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2014 р №1284-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1284-2014-%D1%80>.

9. Деякі питання перерозподілу надходжень від перевезень залізничним транспортом під час проведення антитерористичної операції: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2014 р. № 720 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/720-2014-%D0%BF>.

10. Кабмін врегулював питання фінансування Донецької залізниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/transport/1028017-kabmin-vregulyuvav-pitannya-finansuvannya-donetskiy-zalznitsi.html>.

11. Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями: Постанова Верховної Ради України від 17.03.2015 р. № 254-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254-19>.

12. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1680-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1680-18>.

13. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>.

14. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donoda.gov.ua:81/?lang=ru&sec=03.04&iface=Public&cmd=view&args=id:22709>.

** Михайличенко Катерина Миколаївна – кандидат економічних наук, завідувач сектору промислової та транспортної політики відділу безпеки реального сектору економіки Національного інституту стратегічних досліджень.*

УДК 339.56.055

Оксана Нестеренко *

АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ ЕКСПОРТ З УКРАЇНИ ДО КРАЇН ЄС В УМОВАХ ДІЇ АВТОНОМНОГО ПРЕФЕРЕНЦІЙНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО РЕЖИМУ

Досліджено особливості вітчизняного експорту агропродовольчої продукції в результаті надання Європейським Союзом Україні автономних торговельних преференцій. Проаналізовано причини неповного використання українськими експортерами наданих Євросоюзом безмитних тарифних квот. Окреслено перспективи подальшого розвитку експортного потенціалу в умовах виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: агропродовольча продукція, автономний преференційний торговельний режим, безмитні тарифні квоти, нетарифні бар'єри у торгівлі, Угода про асоціацію.

Нестеренко О. Д. Агропродовольственный экспорт из Украины в страны ЕС в условиях автономного преференциального торгового режима.

Исследовано особенности активизации отечественного экспорта агропродовольственной продукции в результате предоставления Европейским Союзом Украине автономных торговых преференций. Проанализированы причины неполного использования украинскими экспортерами предоставленных Евросоюзом беспошлинных тарифных квот. Определены перспективы

дальнейшего развития экспортного потенциала в условиях выполнения положений Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС.

Ключевые слова: агропродовольственная продукция, автономный преференциальный торговый режим, беспошлинные тарифные квоты, нетарифные барьеры в торговле, Соглашение об ассоциации.

Nesterenko O. Agricultural export from Ukraine to EU in the conditions of autonomous preferential trade policy.

The article explores the peculiarities of the agricultural exports intensification as a result of the EU's establishment of autonomous trade preferences to Ukraine till entry into the force of the EU-Ukraine Association Agreement. The reasons for incomplete exhaustion of duty-free tariff quota by Ukrainian exporters are analyzed. Prospects of further development of the export potential of domestic agricultural manufacturers in terms of implementation of the EU-Ukraine Association Agreement are defined.

Keywords: agricultural products, autonomous preferential trade regime, duty-free tariff quotas, non-tariff barriers to trade, EU-Ukraine Association Agreement.

Постановка проблеми. Незважаючи на підписання 27 червня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, практичне втілення її положень в частині формування поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі через низку політичних причин наразі є відкладеним до 2016 р. Втім, кроком назустріч євроінтеграційним прагненням України стало надання в односторонньому порядку країнами ЄС для вітчизняних експортерів автономних торгових преференцій, які набрали чинності 23 квітня 2014 р. Безумовно, дані преференції значною мірою поширюються й на агропродовольчу продукцію, зокрема у вигляді надання безмитних тарифних квот на імпорт продовольства з України до ЄС. Отже, аналіз повноти використання вітчизняними експортерами агропромислової продукції наданих їм пільг у торгівлі з країнами ЄС за підсумками 2014 р. надасть можливість виявити потенційні конкурентні можливості та виклики щодо розвитку вітчизняного аграрного сектора в умовах подальшої економічної інтеграції до поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі на основі положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню розвитку виробничо-експортного потенціалу сільськогосподарської галузі України в умовах міжнародної економічної інтеграції, в тому числі й інтеграції до ЄС, присвячено низку праць провідних вітчизняних науково-дослідних інститутів [1; 2] та вчених-економістів, зокрема М. І. Пугачова [3], А. Д. Діброви [4], Т. О. Осташко [5] Ю. В. Ставської [6] та ін. Однак аналіз поточного розвитку двосторонніх відносин в торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та ЄС в умовах дії автономного преференційного торговельного режиму ще не знайшов належного втілення у наукових працях вітчизняних вчених, що зумовлює необхідність подальших досліджень.

Мета статті – проаналізувати використання українськими експортерами сільськогосподарської продукції нових можливостей постачання вітчизняного продовольства на ринок ЄС в умовах дії автономного преференційного торговельного режиму.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок запровадження автономного преференційного торговельного режиму у квітні 2014 р. Євросоюз скасував для українських виробників ввізні мита на 83,4% тарифних ліній агропродовольчої продукції. Ще для 15,9% тарифних ліній продукції аграрного сектору, відповідно до додатків II та III до Регламенту ЄС 374/2014, було запроваджено безмитні тарифні квоти на термін до кінця календарного року [7].

Підсумки здійснених поставок вітчизняної агропродовольчої продукції на ринки країн ЄС у 2014 р. дозволяють стверджувати, що вищезазначені заходи мали позитивний вплив на розвиток експортної діяльності українських виробників продовольства (табл. 1), незважаючи на посилення кризових явищ в економіці України та пов'язане з цим загальне зменшення обсягів зовнішньої торгівлі товарами з країнами світу.

Як видно з даних таблиці 1, експорт агропродовольчої продукції з України до ЄС у 2014 р. порівняно з попереднім роком зріс на 6,1% з 4,45 до 4,72 млрд. дол. США. Беручи до уваги, що зростання експорту до ЄС за всіма товарними позиціями у цей період склало лише 2,6% з 16,6 до 17,0 млрд. дол. США, а загальний експорт України в 2014 р. скоротився на 13,5% з 63,3 до 53,9

млрд. дол. США [9], можна стверджувати про значний позитивний вплив європейської торговельної політики по відношенню до України, насамперед у сільськогосподарській сфері.

Таблиця 1
Структура і динаміка українського експорту агропродовольчої продукції до країн ЄС
у 2013–2014 рр.

Товарні групи	2013		2014		
	млн. дол. США	% до загального обсягу	млн. дол. США	% до загального обсягу	Темп приросту, % до 2013 р.
Живі тварини; продукти тваринного походження	55,1	1,2	132,8	2,8	141,2
Продукти рослинного походження	3117,9	70,1	2905,3	61,5	-6,8
Жири та олії тваринного або рослинного походження	498,8	11,2	788,8	16,7	58,1
Готові харчові продукти	779,1	17,5	893,8	18,9	14,7
Всього	4450,8	100,0	4720,7	100,0	6,1

Розраховано та укладено автором. Джерело: [8]

Загалом, найбільшу частку серед експортованої з України до ЄС агропродовольчої продукції у 2014 р. склали продукти рослинного походження (переважно зернові та насіння і плоди олійних рослин), хоча порівняно з попереднім роком їх питома вага скоротилась з 70,1 до 61,5%. Обсяг експорту за цією товарною групою у вказаний період скоротився на 6,8% з 3,1 до 2,9 млрд. дол. США. Натомість, спостерігалось зростання експорту за іншими товарними групами агропродовольчої продукції: готові харчові продукти (на 14,7%), жири та олії тваринного або рослинного походження (58,1%), живі тварини і продукти рослинного походження (141,2%).

Однак необхідно зазначити, що вітчизняні виробники агропродовольчої продукції не змогли повною мірою скористатися усіма наданими їм зі сторони Євросоюзу торговельними преференціями. Нереалізований потенціал збільшення українського експорту до Євросоюзу демонструє використання українськими агровиробниками безмитних тарифних квот на постачання продовольства в країни ЄС.

Адміністрування квот щодо різних товарних груп відбувалося за одним із двох підходів: або «перший прийшов – перший отримав» («first come – first served»), або з використанням системи імпорتنих ліцензій. За першим підходом відбувалося адміністрування квот на 27 товарних груп. Серед них баранина, мед, цукор та цукрові сиропи, крохмаль, крупи ячменю, гриби, томати, сік виноградний, сік яблучний, солод, висівки, овес, часник тощо (табл. 2).

Таблиця 2
Використання українськими виробниками основних безмитних тарифних квот на експорт агропродовольчої продукції до країн ЄС за принципом «перший прийшов – перший отримав» в 2014 р.

Товарні групи	Обсяг квоти, тонн	Залишок квоти, тонн	Використано квоти, тонн	Використано квоти, %
Виноградний та яблучний сік	10000	0	10000	100,0
Оброблені томати	10000	0	10000	100,0
Ячмінна крупа	6300	0	6300	100,0
Натуральний мед	5000	0	5000	100,0
Солод та пшенична клейковина	7000	5009	1991	28,4
Висівки	16000	14159	1841	11,5
Крохмаль	10000	9275	725	7,3
Часник	500	464	36	7,2
Цукор	20000	19478	522	2,6

Овес	4000	3935	65	1,6
Цукрові сиропи	2000	2000	0	0,0
Баранина	1500	1500	0	0,0
Гриби	1000	1000	0	0,0

Укладено автором. Джерело: [10]

За принципом «перший прийшов – перший отримав» українськими експортерами повністю були використані квоти лише на виноградний та яблучний сік, оброблені томати, ячмінну крупу і натуральний мед. Варто відзначити, що встановлені обсяги квот за цими позиціями є незначними відносно експортних можливостей вітчизняних виробників. Зокрема, загальний обсяг квот на імпорт в ЄС яблучного і виноградного соку – 10 тис. тонн, оброблених томатів – 10 тис. тонн, на натурального меду – 5 тис. тонн. На значно нижчому рівні використані квоти на солод та пшеничну клейковину (28,4%), висівки (11,5%), крохмаль (7,3%), часник (7,2%), цукор (2,6%), овес (1,6%). Щодо цукрових сиропів, баранини, грибів та решти товарних груп з невеликими обсягами квот, то за ними експорт вітчизняної агропродовольчої продукції до ЄС у 2014 р. взагалі не розпочався, внаслідок чого квоти залишилися повністю невикористаними.

У зв'язку з тим, що адміністрування квот за принципом використання системи імпортних ліцензій є більш обтяжуючим механізмом регулювання зовнішньої торгівлі, використання вітчизняними експортерами агропродовольчої продукції таких квот (які поширювалися на зернові, яловичину, свинину, молочні продукти, м'ясо птиці, яйця тощо) відбулося на ще нижчому рівні (табл. 3).

Таблиця 3

Використання українськими виробниками основних безмитних тарифних квот на експорт агропродовольчої продукції до країн ЄС, що адмініструються із використанням системи імпортних ліцензій, в 2014 р.

Товарні групи	Обсяг квоти, тонн	Залишок квоти, тонн	Використано квоти, тонн	Використано квоти, %
Пшениця	950000	0	950000	100,0
Кукурудза	400000	0	400000	100,0
М'ясо птиці (куряче)	36000	23640	12360	34,3
Ячмінь	250000	227229	22721	9,1
Свинина	40000	40000	0	0,0
Яловичина	12000	12000	0	0,0
Молоко та вершки	8000	8000	0	0,0
Тютюнові вироби	2500	2500	0	0,0
Продукція переробки зернових	2000	2000	0	0,0
Курячі яйця	1500	1500	0	0,0
Сухе молоко	1500	1500	0	0,0
Вершкове масло	1500	1500	0	0,0

Укладено автором. Джерело: [11]

Так, у повній мірі було використано квоти лише на пшеницю та кукурудзу. Лише на 34,3% було використано квоту на постачання м'яса птиці, також на 9,1% використано квоту на ячмінь. За рештою товарних позицій – свинина, яловичина, молочна продукція, тютюнові вироби, продукція переробки зернових, курячі яйця та інші товари з дрібними безмитними тарифними квотами – експортні поставки в 2014 р. так і не розпочалися.

У розрізі окремих держав-членів ЄС, головними напрямками експортування вітчизняної сільськогосподарської продукції в рамках безмитних тарифних квот були [10]:

- пшениця – Іспанія, Італія, Нідерланди, Греція, Великобританія (більше 90% квоти);
- кукурудза – Італія, Нідерланди, Іспанія, Бельгія, Великобританія, Португалія ФРН (разом близько 2 млн. тонн);
- м'ясо птиці – Нідерланди;
- соки з плодів – Польща, Австрія, ФРН (разом – майже 30 тис. тонн);
- натуральний мед – Польща, ФРН, Словаччина;

– оброблені томати – Польща, ФРН, Чехія.

Основною причиною невикористання вітчизняними експортерами сільськогосподарської продукції безмитних тарифних квот у повній мірі стала наявність значних нетарифних торговельних бар'єрів на шляху до європейського ринку. Передусім це стосується санітарних і фіто-санітарних заходів, які визначають вимоги до якості і безпеки продовольства. Тому для виробників багатьох видів агропродовольчої продукції проблема щодо використання квот полягає саме у неспроможності виконати вимоги щодо якості та безпеки продукції для отримання дозволів і сертифікатів на експорт в Європейський Союз.

Дозвіл на експорт від ветеринарних та інших відповідних служб ЄС уже отримали тільки вітчизняні виробники м'яса птиці (насамперед курятини) та ячного порошку. Тоді як виробники баранини, свинини, молочних продуктів, м'яса великої рогатої худоби аж дотепер не завершили процедур сертифікації своїх виробництв для експорту в ЄС.

Загалом, про масштаб проблеми, що полягає у низькій якості вітчизняного продовольчого експорту, свідчать офіційні дані Держспоживстандарту, відповідно до яких в Україні знімається з реалізації більше 50% перевіреної м'ясної, рибної та плодоовочевої продукції, майже кожна друга тонна перевірених хлібобулочних, макаронних та кондитерських виробів, борошна круп, цукру, масложирової продукції, чаю та кави, безалкогольних напоїв і мінеральних вод і курячих яєць, більше третини перевірених молочних продуктів, соків та соковмісних напоїв, продуктів дитячого харчування, близько 30% тютюнових виробів і алкогольних напоїв [12, с. 18].

Що стосується вирішення даної проблеми на загальнодержавному рівні в рамках виконання положень Угоди про асоціацію, то процес гармонізації вітчизняних стандартів якості з європейськими завершився лише у лютому 2015 р. з прийняттям закону «Про технічні регламенти і оцінку відповідності». Однак вітчизняні експортери досі не можуть скористатися наданими можливостями в торгівлі з ЄС, оскільки зазначений закон набуде чинності тільки у лютому 2016 р. До тих пір відведено час для прийняття понад 3000 технічних регламентів, які відповідають європейським, адже станом на тепер їх затверджено лише близько 800 [13, с. 24].

Відтак, здатність повноцінного використання Україною можливостей нарощування агропродовольчого експорту в країни ЄС, які відкриває система безмитних тарифних квот, значною мірою залежатиме від послідовної та систематичної гармонізації вітчизняних стандартів якості з європейськими з метою усунення нетарифних бар'єрів у торгівлі.

Серед інших причин неповного використання вітчизняними експортерами продовольства наданих їм преференцій у торгівлі з ЄС необхідно зазначити також низький рівень поінформованості про нові можливості та взагалі про особливості механізму виходу на європейських ринок. Певні зрушення у вирішенні цієї проблеми відбулися лише в кінці 2014 р. з виходом детального посібника для українських експортерів в якому, зокрема, було надано детальний механізм оцінки готовності компаній до експорту в ЄС, описані основні труднощі, з якими вони можуть зіткнутись, та розкрито регуляторну політику країн ЄС щодо здійснення зовнішньоторговельних операцій.

Висновки. Надання Європейським Союзом Україні автономного преференційного торгового режиму мало позитивний вплив на розвиток зовнішньоторговельних зв'язків між ними, насамперед у торгівлі агропродовольчою продукцією. Цей позитивний ефект особливо проявився на тлі загального падіння вітчизняної економіки та її зовнішньої торгівлі зокрема.

Однак українські агровиробники не змогли у повній мірі скористатися з наданих преференцій, зокрема безмитними тарифними квотами на постачання продовольства в ЄС. Причиною цьому стало існування значних нетарифних бар'єрів у торгівлі, спричинених невідповідністю вітчизняного продовольства європейським вимогам щодо якості і безпеки продукції. Це обумовлює перспективу подальших досліджень виконання Україною вимог Угоди про асоціацію щодо виходу на європейських ринок у сфері відповідності вітчизняних технічних регламентів і забезпечення відповідної якості вітчизняної агропродовольчої продукції.

Список використаних джерел:

1. Русан В. М. Оцінка перспектив та можливостей для агропромислового комплексу України внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2014. – [Електронний ресурс] / В. М. Русан. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1633>.

2. Перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектора в зв'язку із підписанням Україною економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом / М. І. Пугачов, Ю. О. Лупенко, В. І. Власов, Б. В. Духницький, Н. В. Кривенко; за ред. Ю. О. Лупенка, М. І. Пугачова. – К. : ННЦ ІАЕ, 2014. – 44 с.
3. Пугачов М.І. Інтеграційні альтернативи для АПК України в умовах світової економічної кризи / М.І.Пугачов, А.О.Мельник // Економіка АПК. – 2014. – №4. – С. 28-32.
4. Діброва А. Д. Перспективи поглибленої вільної торгівлі між ЄС та Україною для агропродовольчого ринку / А. Д. Діброва, О. В. Одосій // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181. – С. 122–134.
5. Осташко Т. О. Ризики для сільського господарства України при запровадженні режиму вільної торгівлі з Європейським Союзом / Т. О. Осташко. – К. : Ін-т екон. і прогнозув., 2010. – 102 с.
6. Ставська Ю. В. Переваги та ризики євроінтеграції для АПК України / Ю. В. Ставська, І. А. Дмитренко // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економіка. – 2013. – № 3(80). – С. 256–264.
7. Автономні торговельні преференції для України з боку ЄС / Департамент європейської інтеграції Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files//Projects/2012/4_Nechyporenko_Lviv.pdf.
8. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі на 2 зн. УКТЗЕД (щомісячна інформація) // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Товарна структура зовнішньої торгівлі України (щомісячна інформація) // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Автономні торговельні преференції // Офіційний сайт Представництва України при Європейському Союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/atm>.
11. Панченко Ю. Невичерпні. Як українські експортери використовували європейські квоти / Ю. Панченко // Європейська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/01/29/7030160>.
12. Пасхавер Б. Й. Продовольче виробництво у 1990-2009 рр.: тенденції розвитку / Б. Й. Пасхавер, О. В. Шубравська, Д. Ф. Крисанов, К. О. Прокопенко // Економіка АПК. – 2010. – №9. – С. 12–20.
13. Юрчишин В. Сыроделы / В. Юрчишин, Е. Московчук, М. Дикаленко // Бизнес. – 2015. – № 9. – С. 22–24.

** Нестеренко Оксана Дмитрівна – аспірант кафедри світового господарства та міжнародної економічної інтеграції Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.*

УДК 339.92: 351.863(477)

Оксана Собкевич *
Анастасія Шевченко *

ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО, НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО І ВИРОБНИЧОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄС В УМОВАХ ДОТРИМАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

У статті проаналізовано стан та проблеми співробітництва України з ЄС у виробничій, науково-технічній, інноваційній сферах, а також участі України у європейських ринках науково-технічних досягнень. Визначено перспективні напрями розбудови взаємовигідного співробітництва з урахуванням пріоритетів реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також дотримання національних економічних інтересів України.